

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2026-95-7>

УДК 657

Лещук Г.В.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1625-1536>

Leshchuk Halyna

Vasyl Stefanyk Carpathian National University

**ВПЛИВ МСФЗ НА ЕТИЧНІ ВИМОГИ
ДО ПРОФЕСІЇ БУХГАЛТЕРІВ В УКРАЇНІ****THE IMPACT OF IFRS ON ETHICAL REQUIREMENTS
FOR THE PROFESSION OF ACCOUNTANTS IN UKRAINE**

У статті досліджено докорінну зміну парадигми діяльності бухгалтера в умовах імплементації Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Доведено, що перехід від «обліку за правилами» до «обліку за принципами» вимагає від фахівців високого рівня персональної відповідальності та формування об'єктивного професійного судження. Ідентифіковано ключові зони етичних ризиків, що виникають при застосуванні гнучких інструментів МСФЗ, таких як оцінка справедливої вартості, дисконтування зобов'язань та визначення резервів. Виявлено, що за відсутності належного етичного підґрунтя ці інструменти можуть бути використані для маніпулювання показниками фінансової звітності (earnings management). Здійснено порівняльний аналіз традиційної вітчизняної практики обліку та системи МСФЗ через призму етичних орієнтирів. Виокремлено основні детермінанти порушень професійної етики в Україні, серед яких: адміністративний тиск керівництва, конфлікт лояльності між власником і суспільним інтересом, а також інституційна незахищеність бухгалтера. Запропоновано впровадження на підприємствах системи етичного комплаєнсу, яка передбачає обов'язкове документування професійних суджень та створення внутрішніх каналів повідомлення про тиск.

Ключові слова: професійна етика бухгалтера, МСФЗ, професійне судження, Міжнародний кодекс етики (IESBA), маніпулювання звітністю, етична стійкість.

The article examines a fundamental change in the paradigm of the accountant's activity in the conditions of the implementation of International Financial Reporting Standards (IFRS). It has been proven that the transition from «accounting according to the rules» to «accounting according to the principles» requires a high level of personal responsibility and the formation of an objective professional judgment from specialists. The key areas of ethical risks arising from the application of IFRS flexible instruments such as fair value measurement, discounting of liabilities, and determination of reserves have been identified. It was found that in the absence of a proper ethical basis, these tools can be used to manipulate financial reporting indicators. A comparative analysis of the traditional domestic accounting practice and the IFRS system was carried out through the prism of ethical guidelines. It was found that the main threats to the transparency of reporting in Ukraine are administrative pressure from management, subjectivity in the assessment of future economic benefits, and a conflict of loyalty between the business owner and the public interest. The main determinants of violations of professional ethics in Ukraine were singled out, including: administrative pressure from management, conflict of loyalty between the owner and the public interest, as well as institutional insecurity of the accountant. It was proposed to introduce a system of ethical compliance at enterprises, which involves mandatory documentation of professional judgments and the creation of internal channels for reporting pressure. The need to transform professional education with an emphasis on the development of critical thinking and ethical training was substantiated. It was justified that overcoming the crisis of professional ethics is possible only through a combination of preventive and institutional measures. The implementation of an ethical compliance system at enterprises, which provides for written documentation of all significant professional judgments and protection of specialists from external pressure, has been identified as a priority. The practical significance of the research results lies in the possibility of their use to improve the quality and transparency of financial reporting of domestic enterprises, which is critically important for attracting international investments and rebuilding the economy of Ukraine.

Keywords: professional ethics of an accountant, IFRS, professional judgment, International Code of Ethics (IESBA), reporting manipulation, ethical sustainability.

Постановка проблеми. Перехід вітчизняних підприємств на масив Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) докорінно змінює парадигму діяльності бухгалтера: від механічного виконання інструкцій до формування складного професійного судження. Проте така трансформація породжує гострий конфлікт між новими вимогами до прозорості та традиційною практикою господарювання в Україні.

Проблема полягає у тому, що без належного етичного підґрунтя МСФЗ в Україні можуть перетворитися з інструменту прозорості на інструмент легалізованого викривлення звітності. Це вимагає розробки нових підходів до професійної етики, які б корелювали з аналітичною складністю міжнародних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійної етики та впровадження міжнародних стандартів звітності постійно перебувають у центрі уваги провідних вітчизняних та зарубіжних науковців.

Серед українських вчених вагомий внесок у дослідження етичних аспектів бухгалтерської професії зробили: С.Ф. Голов ґрунтовно аналізує трансформацію професії бухгалтера в умовах глобалізації та роль професійного судження за МСФЗ [2]. Н.М. Малуґа досліджує етичну складову як елемент теорії бухгалтерського обліку та професійної відповідальності [3]. В.М. Жук акцентує увагу на соціальній відповідальності бухгалтерів та необхідності адаптації міжнародного досвіду до національних особливостей [4]. Т.С. Кузнецова та Л.В. Чижевська вивчають проблеми професійної підготовки та сертифікації бухгалтерів у контексті дотримання норм Кодексу етики [5]. Дослідники О. Ромашко та С. Король вивчають трансформацію професійної етики під впливом штучного інтелекту та електронних довірчих послуг, наголошуючи на нових загрозах об'єктивності [6]. І. Крюкова, Н. Рижикова та ін. у своїх роботах аналізують професійну етику як каталізатор прозорості звітності в контексті переходу України на міжнародні стандарти, виокремлюючи переваги етичної поведінки для залучення інвестицій [7].

Попри наявність значної кількості праць, більшість дослідників фокусуються або на технічних аспектах переходу на МСФЗ, або на загальних засадах етики. Малодослідженим залишається прикладний аспект: як саме українському бухгалтеру зберігати етичну стійкість в умовах обмеженого інституційного захисту та специфічного адміністративного тиску, притаманного вітчизняному бізнес-середовищу.

Мета статті – дослідження трансформації етичних вимог до бухгалтерської професії в Україні під впливом імплементації МСФЗ, виявлення ключових ризиків при формуванні професійного судження

та розробка рекомендацій щодо зміцнення етичної стійкості фахівців у процесі підготовки прозорої фінансової звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фундаментом професійної етики бухгалтерів є Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (Кодекс), виданий Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC). Даний Кодекс закріплює ключові етичні постулати, що базуються на пріоритетності захисту суспільних інтересів. Окрім цього Кодекс встановлює стандарти поведінки, обов'язкові для дотримання фахівцями під час виконання їхніх посадових обов'язків [1].

Перехід України на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку і фінансової звітності формується для національних компаній як чисельні переваги, так і певні виклики. Такий перехід супроводжується також необхідністю підвищення рівня професійної етики працівників облікових служб. Саме вона сприяє забезпеченню відкритості, чесності і прозорості бізнесу перед стейкхолдерами і суспільством, а також постає способом досягнення балансу інтересів між ними. Серед основних етичних вимог до працівників облікової сфери у процесі переходу на IFRS є: професійна компетентність та обережність, об'єктивність і незалежність, конфіденційність, відповідальність за якість звітності, розширення професійної сфери спілкування. Викликом для етичної поведінки професійних бухгалтерів постають також нові можливості, які надає цифровізація та використання її інструментів у бухгалтерському обліку і звітності [7].

До впровадження МСФЗ український бухгалтер працював у системі жорстких інструкцій, де етика часто підмінялася формальним дотриманням закону. При цьому МСФЗ базуються на принципах, що вимагають самостійного прийняття рішень у зонах невизначеності та вищого рівня персональної відповідальності за обрану методику оцінки. МСФЗ вводять поняття, які неможливо розрахувати за єдиною формулою. Це створює нові етичні зони ризику:

- справедлива вартість, тобто спокуса завищити вартість активів для залучення кредитів;
- дисконтування та резерви, а саме маніпуляції з цифрами для «вирівнювання» прибутку між періодами;
- оцінка безперервності діяльності: етична дилема – визнати банкрутство чи приховати його в звітності, сподіваючись на покращення.

Трансформація вимог змушує бухгалтера бути не просто технічним працівником, а арбітром інтересів. А саме захист інтересів зовнішніх інвесторів, а не лише виконання вказівок директора, а також здатність протистояти адміністративному тиску, спираючись на міжнародні стандарти етики.

Також доцільно акцентувати увагу на певних специфічних бар'єрах в Україні:

- фіскальний тиск, а саме тривала звичка орієнтуватися на податкову звітність заважає об'єктивності, яку вимагають МСФЗ;

- конфлікт лояльності, тобто у вітчизняній бізнес-культурі лояльність до власника часто стоїть вище за професійну етику перед суспільством;

- відсутність інституційного захисту, тобто бухгалтерів, які займають принципову етичну позицію, часто залишаються незахищеними перед загрозою звільнення.

Саме тому, слід вважати, що трансформація під впливом МСФЗ полягає у переході від етики підпорядкування (виконання наказів) до етики відповідальності (формування об'єктивного професійного судження). Без належного етичного фундаменту складні інструменти МСФЗ можуть стати засобом для легального викривлення фінансової реальності.

Докорінну зміну етичних орієнтирів бухгалтера при переході від традиційної національної практики до роботи за стандартами МСФЗ представлено у табл. 1. Таким чином відбувається трансформація відповідальності, а саме бухгалтер переходить від відповідальності за «правильний папірець» до відповідальності за достовірність економічного змісту. МСФЗ надають більше свободи (наприклад, у виборі ставок дисконтування чи методів оцінки), що вимагає значно вищого рівня персональної доброчесності. За умов МСФЗ етика стає єдиним реальним фільтром, що запобігає перетворенню гнучких стандартів на інструмент легального маніпулювання даними.

При формуванні професійного судження в умовах МСФЗ бухгалтер отримує значну дискрецію (свободу вибору), що автоматично створює низку

етичних та операційних ризиків. Виявлення цих ризиків є критичним для забезпечення достовірності звітності.

Основні групи ризиків доцільно згрупувати наступним чином:

1. Ризики упередженості та суб'єктивізму – це ризики, пов'язані з внутрішніми установками бухгалтера або тиском середовища:

- свідоме викривлення (Optimism Bias): навмисне використання найбільш оптимістичних прогнозів (наприклад, завищення строків корисної експлуатації активів) для покращення показників балансу;

- ефект «якірного» судження: надмірна залежність від оцінок минулих періодів або показників, наданих керівництвом, без належного критичного аналізу нових обставин;

- конфлікт лояльності: ризик прийняття рішення на користь інтересів власника (наприклад, приховування збитків від знецінення активів) всупереч інтересам зовнішніх інвесторів.

2. Ризики маніпулювання оціночними значеннями – МСФЗ містять багато «сірих зон», де професійне судження може стати інструментом маніпуляцій:

- вибір ставок дисконтування: навіть незначна зміна ставки при оцінці довгострокових зобов'язань чи активів суттєво впливає на поточний прибуток;

- визначення справедливої вартості: використання неринкових даних або залучення лояльних оцінювачів для штучного роздування капіталу підприємства;

- оцінка резервів та сумнівних боргів: маніпулювання моментом визнання витрат для «згладжування» фінансових результатів (Earnings Management).

3. Компетентнісні та інституційні ризики – ризики, що виникають через зовнішні обставини або брак підготовки:

Таблиця 1

Трансформація етичних аспектів діяльності бухгалтера

Критерій порівняння	Традиційна система (П(С)БО / орієнтація на фіскальні норми)	Система МСФЗ (орієнтація на принципи та професійне судження)
Роль бухгалтера	Технічний виконавець інструкцій та наказів керівництва	Аналітик та незалежний експерт, що формує професійне судження
Основний етичний обов'язок	Формальна відповідність документа законодавству	Відображення економічної суті операції над її юридичною формою
Пріоритетний стейкхолдер	Державні органи (Податкова служба, Статистика)	Зовнішні та внутрішні інвестори, кредитори, суспільство
Природа професійної помилки	Недотримання нормативної інструкції або форми документа.	Необ'єктивність або упередженість при проведенні оціночних розрахунків
Сфера етичного ризику	Приховування об'єктів оподаткування («тіньовий» облік)	Маніпулювання справедливою вартістю та дисконтуванням для викривлення прибутку
Тиск на бухгалтера	Вимога «підігнати» облік під податкові вигоди.	Вимога «прикрасити» звітність («window dressing») для залучення інвестицій
Інструмент захисту етики	Посилання на жорстку норму закону чи підзаконного акта	Апеляція до фундаментальних принципів Міжнародного кодексу етики (IESBA)

Сформовано автором

– ризик «недостатньої ретельності»: прийняття складних рішень без належної документальної бази або без залучення профільних експертів;

– інформаційний дефіцит: формування судження на основі неповних або недостовірних даних, що в умовах України часто зумовлено закритістю ринків;

– відсутність культури «Challenge»: у вітчизняних компаніях часто відсутній механізм перевірки професійного судження бухгалтера іншими фахівцями, що робить помилку критичною.

Ключовим ризиком є перетворення професійного судження з інструменту об'єктивності на інструмент доцільності. Для нівелювання цих ризиків необхідно впроваджувати систему внутрішніх протоколів, де кожне суттєве судження має бути письмово обгрунтоване, підкріплене доказами та перевірене на відповідність етичним принципам чесності та незалежності.

Висновки. Відтак для зміцнення етичної стійкості бухгалтерів у процесі підготовки звітності за МСФЗ, рекомендації мають охоплювати три рівні: індивідуальний (саморегуляція), корпоративний (внутрішнє середовище) та інституційний (зовнішній контроль). Отже, рекомендації щодо зміцнення етичної стійкості бухгалтерів доцільно представити наступним чином:

- Розробка внутрішнього Положення про професійне судження, тобто чітке регламентування процедури прийняття оціночних рішень (дисконтування, резерви). Кожне суттєве судження має бути письмово обгрунтоване та підписане відповідальною особою.

- Запровадження політики «Whistleblowing» (гаряча лінія), тобто створення захищених каналів зв'язку, через які працівники можуть повідомити про тиск керівництва або вимоги фальсифікувати звітність без загрози звільнення.

- Призначення «офіцера з етики» або надання функцій етичного контролю внутрішньому аудиторю для незалежної оцінки ризиків конфлікту інтересів.

- Етичні тренінги на основі кейс-методів, тобто перехід від сухого вивчення Кодексу до розв'язання реальних етичних дилем (наприклад: «як вчинити,

якщо директор вимагає не відображати знецінення активів»).

- Розвиток критичного мислення, а саме навчання бухгалтерів методам «скептичного аналізу» даних, що надаються іншими підрозділами (маркетингом, відділом продажів) для оцінки майбутніх доходів.

- Безперервна професійна освіта (CPD), зокрема обов'язкове щорічне оновлення знань не лише з технічних аспектів МСФЗ, а й з нових роз'яснень IESBA щодо етики.

- Автоматизація алгоритмів оцінки, тобто мінімізація ручного втручання в розрахунки справедливої вартості або амортизації через використання спеціалізованого ПЗ.

- Блокчейн та цифрові сліди, а саме впровадження систем, де неможливо змінити дані заднім числом без фіксації автора змін, що посилює персональну відповідальність.

- Створення «фонду підтримки» бухгалтерів за допомогою надання юридичної та консультаційної допомоги фахівцям, які стали об'єктами тиску через відмову порушувати етичні норми.

- Публічний реєстр етичних порушень шляхом запровадження реальних репутаційних санкцій для бухгалтерів та аудиторів, причетних до свідомих маніпуляцій.

Етична стійкість не є вродженою рисою – це керований ресурс. Саме тому її зміцнення можливе лише тоді, коли бухгалтер відчуває підтримку професійної спільноти та має чіткий внутрішній алгоритм дій у разі виникнення конфлікту інтересів.

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що впровадження МСФЗ в Україні докорінно трансформує етичну парадигму діяльності бухгалтера, переміщуючи акцент із механічного виконання інструкцій на формування об'єктивного професійного судження. Застосування запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню якості фінансової звітності українських підприємств, зростанню довіри міжнародних інвесторів та утвердженню статусу бухгалтера як незалежного професіонала, що діє в інтересах суспільства.

Список літератури:

1. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи Міжнародні стандарти незалежності) : видання 2022 року / Рада з Міжнародних стандартів етики для бухгалтерів (IESBA). *Міністерство фінансів України*. 2024. URL: <https://mof.gov.ua>

2. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку. *Облік і фінанси*. 2023. № 3 (101). С. 12–21.

3. Малюга Н. М. Концептуальні основи розвитку професійної етики в системі обліку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59.

4. Жук В. М. Професійна етика та соціальна відповідальність бухгалтера в умовах глобальних викликів. *Облік і фінанси*. 2023. № 2 (100). С. 5–15.

5. Чижевська Л. В., Кузнецова Т. С. Напрями розвитку професійної сертифікації бухгалтерів в Україні. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 2 (88). С. 143–150.

6. Ромашко О., Король С. Трансформація професійної етики бухгалтерів під впливом штучного інтелекту. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2024. № 2. С. 88–101.

7. Крюкова І., Рижикова Н., Лисак О. Професійна етика як каталізатор прозорості звітності в контексті переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності. *Economics, Finance and Management Review*. 2025. Вип. 1. С. 45–56. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-3-32>

References:

1. International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA). (2024). *Mizhnarodnyi kodeks etyky profesiinykh bukhhalteriv (vkliuchaiuchy Mizhnarodni standarty nezalezhnosti): vydannia 2022 roku* [International Code of Ethics for Professional Accountants (including International Independence Standards): 2022 edition]. Ministry of Finance of Ukraine. URL: <https://mof.gov.ua>

2. Holov, S. F. (2023). Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: analiz stanu ta perspektyvy rozvytku [Accounting in Ukraine: state analysis and development prospects]. *Oblik i finansy [Accounting and Finance]*, no. (3), pp. 12–21.

3. Maluha, N. M. (2024). Kontseptualni osnovy rozvytku profesiinoi etyky v systemi obliku [Conceptual foundations of professional ethics development in the accounting system]. *Ekonomika ta suspilstvo [Economy and Society]*, no. (59).

4. Zhuk, V. M. (2023). Profesiina etyka ta sotsialna vidpovidalnist bukhhaltera v umovakh hlobalnykh vyklykiv [Professional ethics and social responsibility of an accountant in the face of global challenges]. *Oblik i finansy [Accounting and Finance]*, no. (2), pp. 5–15.

5. Chyzhevska, L. V., & Kuznietsova, T. S. (2019). Napriamy rozvytku profesiinoi sertyfikatsii bukhhalteriv v Ukraini [Directions of development of professional certification of accountants in Ukraine]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia [Economy, Management and Administration]*, no. (2), pp. 143–150.

6. Romashko, O., & Korol, S. (2024). Transformatsiia profesiinoi etyky bukhhalteriv pid vplyvom shtuchnoho intelektu [Transformation of professional ethics of accountants under the influence of artificial intelligence]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo [Foreign Trade: Economics, Finance, Law]*, no. (2), pp. 88–101.

7. Kriukova, I., Ryzhykova, N., & Lysak, O. (2025). Profesiina etyka yak katalyzator prozorosti zvitnosti v konteksti perekhodu na mizhnarodni standarty finansovoi zvitnosti [Professional ethics as a catalyst for reporting transparency in the context of the transition to international financial reporting standards]. *Economics, Finance and Management Review*, no. (1), pp. 45–56. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2025-3-32>

Стаття надійшла: 04.05.2026

Стаття прийнята: 28.05.2026

Стаття опублікована: 06.07.2026